

Ф. И. Евдокимов, Н. В. Разумная. – Режим доступа : <<http://masters.donntu.edu.ua/2008/fem/bort/library/h6.htm>>.

10. Горячева, К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / К. С. Горячева. – К., 2006. – 16 с.

11. Пономарьов, В. П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / В. П. Пономарьов. – Луганськ, 2000. – 27 с.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.

© В.А. Гросул, Р.М. Бугріменко, Т.М. Кротенко, 2011.

УДК 339.33(477.62)

О.В. Носова, д-р екон. наук (*ХДУХТ, Харків*)

О.С. Маковоз, канд. екон. наук (*ХНУВС, Харків*)

МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Запропоновано авторський підхід до характеристики моделей економічної безпеки торговельних підприємств на регіональному рівні шляхом узагальнення існуючих теорій економічної безпеки держави та регіону.

Представлен авторский подход к характеристике моделей экономической безопасности региона на основе обобщения существующих теорий экономической безопасности государства и региона.

The author's approach for the characteristics of the regional economic security has been suggested, which has been based on the generalization of existing theories of economic security of the state and region.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Потреба в захисті від небажаних зовнішніх впливів і всебічних внутрішніх змін, інакше кажучи, потреба в безпеці – це базова, основна потреба, як окремої людини, так і різних груп людей, підприємств, включаючи суспільство і держави. Розвиток народного господарства під впливом ринкових механізмів виділив в якості самостійної функцію підприємства, яка включає захист економічної безпеки. Вищезазначена необхідність викликана тим, що ринкові механізми не здатні автоматично виконувати цю функцію. Вагомого значення економічна безпека набуває в нинішній Україні, яка прагне зайняти гідне місце у світовому геополітичному та економічному просторі [1]. Сучасний стан модернізації світової економіки в умовах формування універсальних способів і правил дії, постійно ставить перед суспільством нові і все більш

складні виклики. Для зниження або ослаблення впливу цих загроз система економічної безпеки торговельних підприємств має стати спеціальним об'єктом аналізу.

Державний рівень влади може забезпечити лише захист від найбільш важливих і великих небезпек. Підприємства торгівлі у щоденній роботі стають перед значно більшим спектром загроз, багато з яких носять локальний (регіональний) характер. Тому економічна безпека торговельних підприємств на регіональному рівні дозволить своєчасно та більш точно визначити напрямки такого господарського розвитку, при якому б створилися привабливі умови для успішного функціонування, вдалого протистояння впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану, ролі та місця економічної безпеки в розвитку країни в науковій літературі приділялось достатньо уваги. Останнім часом питання економічної безпеки набули особливої гостроти, оскільки посилення впливу зовнішнього простору на формування і функціонування національних економічних систем стало однією з головних тенденцій сучасного стану розвитку світової економіки [2]. Серед західних учених, роботи яких присвячені питанням економічної безпеки як запоруки сталого розвитку народного господарства, слід виділити Е. Андерсона, В. Бекермана, Д. Ламбера, Т. Хора. У своїх дослідженнях вони приділяють увагу визначенню сутності економічної безпеки, різних її рівнів, складовим, що формують економічну безпеку і показникам, за якими можна оцінити її стан.

Дослідження певних аспектів проблеми економічної безпеки знайшли відображення в працях провідних українських та російських науковців: Л.І. Абалкіна, А.І. Архипова, О.М. Бандурки, І.Я. Богданова, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, О.М. Головченко, В.Є. Духова, Я.А. Жаліла, Л.С. Шевченко, Г.А. Пастернак-Таранушенка, В.Л. Тамбовцева, М.М. Єрмошенка та ін. [3 – 6].

У сучасних дослідженнях економічної безпеки держави все більше актуальності набувають проблеми економічної безпеки регіону як її складової, але єдиної думки стосовно моделей економічної безпеки регіону, з урахуванням специфіки трансформаційних процесів в економіці України, досі не вироблено.

Мета та завдання статті. Аналіз сучасного стану економічної безпеки регіону та його вплив на діяльність торговельних підприємств, характеристика моделей економічної безпеки торговельних підприємств, які формуються в регіонах у зв'язку з поглибленням рин-

кових відносин та розвитком інтеграційних процесів у суспільстві і є метою даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відкритість національної та регіональної економік, поглиблення ринкових відносин, зміна форм власності, методів управління, визначають необхідність забезпечення сталого розвитку економіки та постійного моніторингу за соціально-економічними процесами. Сучасна ринкова економіка України, на даному етапі, має недостатньо ефективний механізм взаємодії економічних об'єктів на різних рівнях. Стабільність економіки держави передбачає надійність кожного з елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної діяльності суб'єктів ринку, здатність до розвитку і прогресу, що забезпечує економічну безпеку. Найбільш змін у сучасній економіці зазнала, перш за все, торговельна діяльність. Торгівля, що виступає як сполучна ланка між різними галузями народного господарства, не залишилася поза державного регулювання. Слід зазначити, що економічна безпека виступає базою успішного функціонування торговельних підприємств у регіоні, яка відповідатиме сучасним умовам соціально-орієнтованого ринкового середовища.

Багато вчених вважають, що основою забезпечення безпеки країни є цілеспрямована діяльність держави зі створення необхідних умов для підтримки, у стратегічно тривалому періоді, конкурентної переваги провідних галузей національної економіки на зовнішніх ринках за рахунок постійного поступального розвитку пріоритетних напрямків економічної діяльності [3; 6]. Архипов А., Городецький О. та Михайлов Б. вважають, що «економічна безпека – це здатність економіки забезпечувати ефективно задоволення суспільних потреб на національному і міжнародному рівнях. Іншими словами, економічна безпека являє собою сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, що сприяють ефективному динамічному зростанню національної економіки, її здатності задовольняти потреби суспільства, держави, індивіда, забезпечувати конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, гарантувати від різного роду погроз і втрат».

У науковій літературі категорія «економічна безпека» трактується по-різному. Так, В. Тамбовцев вважає, що «під економічною безпекою тієї чи іншої системи потрібно розуміти сукупність властивостей стану її виробничої підсистеми, що забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи». На думку Л.І. Абалкіна, «економічна безпека – це стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно, ефективно і вирішувати соціальні завдання і при якому держава має можливість виробляти і втілювати в життя неза-

лежну економічну політику» [3, с. 12]. На погляд В.А. Савіна, «економічна безпека являє собою систему захисту життєвих інтересів держави. В якості об'єктів захисту можуть виступати: народне господарство країни в цілому, окремі регіони країни, окремі сфери і галузі господарства, юридичні та фізичні особи як суб'єкти господарської діяльності».

Шевченко Л.С., Гриценко О.А., Макуха С.М. констатують, що «економічну безпеку взагалі треба розглядати як найважливішу якісну характеристику економічної системи, що визначає здатність підтримувати послідовну реалізацію національно-державних інтересів, стійку дієздатність господарських суб'єктів, нормальні умови життєдіяльності населення» [5, с. 11].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку господарчих суб'єктів однією з умов досягнення сталого розвитку є забезпечення економічної безпеки підприємства. Перед торговельними підприємствами також постала проблема створення інститутів і механізмів забезпечення їх економічної безпеки. Як показує світовий досвід, високий рівень економічної безпеки є гарантією незалежності підприємства, визначальною передумовою стабільного розвитку [7]. З погляду системного підходу економічна безпека торговельного підприємства є складною багаторівневою системою, яка об'єктивно потребує захищеності життєво важливих інтересів усіх її елементів на різних рівнях ієрархії управління: держави, регіону, галузі, підприємства й робітника. На сучасному етапі причини виникнення більшості загроз мають яскраво виражений регіональний характер, що обумовлює необхідність дослідження економічної безпеки на регіональному рівні. Зміна парадигми забезпечення економічної безпеки торговельних підприємств на шляху до нової соціально-економічної моделі суспільства визначила необхідність для регіонів формувати власну концепцію економічної безпеки й стратегію її забезпечення. Сучасний механізм регулювання економічної діяльності торгівлі можна представити як інтегровану систему форм, методів, засобів, за допомогою яких здійснюється вплив держави на об'єкти торгівлі.

Під економічною безпекою регіону, як підсистеми національної економіки розуміється сукупність властивостей економічної системи регіону, що забезпечують стабільність, стійкість і поступовість розвитку регіону, певну незалежність та інтеграцію з економікою держави в умовах дії різного роду дестабілізуючих загроз [8, с. 56].

Під економічною безпекою регіону (як територіальної одиниці) розуміють сукупність поточного стану, умов і факторів, що характеризують стабільність, стійкість і поступовий розвиток економіки регіону,

певній незалежності й інтеграції з економікою країни, що виражається в наступних її проявах:

- можливості проводити власну економічну політику в межах державної політики;
- здатності самостійно здійснювати економічні заходи з попередження, локалізації соціально-вибухових ситуацій у регіоні, пов'язаних із локальними економічними нещастями або економічними прорахунками на державному рівні;
- можливість на договірній основі надавати допомогу суміжним регіонам, де існуюча незбалансована економічна ситуація може негативно відобразитися на економічних інтересах регіону;
- можливість стабільно підтримувати відповідність існуючих (діючих) на території економічних нормативів загальноприйнятим у світовій практиці (або директивно затвердженим для території на конкретний період часу), що дозволило б зберегти (або відновити) гідний рівень життя населення [9, с. 48].

Економічна безпека як категорія економічної науки відображає складну систему економічних (і навіть правових, адміністративних і політичних) відносин на різних рівнях суспільного виробництва – на рівні мікро- і макроекономіки. Вона передбачає аналіз економічного стану підприємств, галузей, регіонів і країни в цілому, тобто її слід розглядати у сукупності галузево-територіальних відносин.

Слід відзначити, що регіональна економічна безпека, як альтернатива до загальнодержавної, разом з тим доповнює, конкретизує її, з'єднує загальні і конкретні цілі, сприяє комплексному підходу до вирішення соціально-економічних проблем [10]. Економічна безпека регіонів на сучасному етапі набирає все більшого значення, тому що державі з центру стає важче вирішувати різні локальні проблеми, доходити до кожної людини. Тому в розвинених країнах центр передає все більше повноважень на місця, сприяє розвитку самоврядування, самостійному вирішенню економічних і соціальних проблем мікрорівня. Досвід цих країн засвідчує позитивні результати такого поділу влади, бо місцеві органи управління швидше вирішують визначені цілі, повніше враховують особливості регіону, ефективніше використовують природні ресурси.

Відсутність адекватної державної регіональної політики, ще більш посилила ризики та негативні тенденції українського життя: наростання асиметрії в рівнях розвитку регіонів, деградацію села, кризи міської поселенської мережі, скорочення кількості та погіршення якості трудового потенціалу, посилення міграції з багатьох регіонів України працездатного населення, особливо молоді за межі України.

Економічна безпека держави безпосереднім чином залежить від економічної безпеки регіонів і навпаки. Проблема економічної безпеки має важливий аспект – забезпечення ефективного управління при проведенні регіональної політики. У рамках нової регіональної політики регіонам надане право самостійно вирішувати питання освоєння і використання природних ресурсів розвитку галузей економіки, ринкової інфраструктури і т.д. за умови збереження єдиного військово-політичного і соціально-економічного простору, забезпечення безперешкодного переміщення людей, товарів, сировини тощо. Економічна безпека країни тісно пов'язана із забезпеченням економічної безпеки всіх регіонів. Виходячи з того, що вищезазначені проблеми мали суттєві розбіжності та своєрідні форми прояву в різних регіонах країни, виникла необхідність розробки механізму забезпечення економічної безпеки її регіонів.

Як основу для створення моделі економічної безпеки можна розглядати елементи економічного відтворення господарства регіонів. Виявлення подібних місцевих проблем найбільш ефективно здійснюється місцевими органами влади як найбільш наближеними до населення. У той же час попереджати і ліквідувати наслідки виниклих локальних загроз найбільш ефективно можуть органи державної влади на регіональному рівні.

Поділ території України на економічні регіони, які характеризуються соціальною і господарською своєрідністю, відмінностями у внутрішньорегіональних та міжрегіональних зв'язках, дає можливість диференційовано управляти процесами планування і прогнозування розвитку господарства. Регіоналізація сприяє раціональному розвитку кожного регіону, раціональному розміщенню продуктивних сил території, і, в кінцевому підсумку, прискореному регіональному розвитку всієї країни.

Пріоритетними завданнями регіональної політики, спрямованої на підвищення економічної безпеки регіонів, у даний час є:

- підтримка життєво важливих для населення регіону підприємств та об'єктів інфраструктури;
- забезпечення умов для нормальної життєдіяльності населення;
- надання підтримки переважного розвитку підприємств найбільш прибуткових і перспективних на даний період, а також підприємств, які мають довгострокові економічні переваги в загальній системі територіального поділу праці;
- розвиток регіональної інфраструктури.

Необхідність використання регіонального середовища українського суспільства як чинника ефективності системи економічної безпеки країни актуалізує проблему розробки обґрунтованих рекомендацій щодо формування і реалізації заходів державного впливу, спрямованих на узгодження механізмів функціонування елементів держави. Це, у свою чергу, передбачає необхідність проведення глибокого аналізу законів і закономірностей функціонування відносин економічної безпеки торговельних підприємств, що зумовило актуальність даного дослідження, його значимість у практичному і теоретичному аспектах. Тому виникає необхідність формування моделі економічної безпеки торговельних підприємств на регіональному рівні. Об'єктом дослідження економічної безпеки торговельних підприємств на регіональному рівні є кругообіг витрат і доходів, товарів, послуг і ресурсів на основі різних форм власності обов'язково з урахуванням специфіки регіону дислокації. Підставою для оцінки загроз та збитків від впливу загроз як прийнятних чи неприйнятних є моделі економічної безпеки торговельних підприємств, елементи яких можуть бути якісними чи кількісними.

Висновки. В умовах стану посткризового розвитку національної економіки при визначенні економічної безпеки торговельного підприємства необхідно всебічно оцінювати вплив науково-технічної революції, всезростаючий попит на ресурси, а також враховувати появу безлічі точок перетину, де пересікаються інтереси і потреби економічних регіонів. Тому забезпечення національної безпеки стає все складнішим завданням. Економічна безпека торговельних підприємств регіонів стає одним із пріоритетних напрямків стабільного функціонування держави. Постійне здійснення моніторингу моделей економічної безпеки торговельних підприємств регіонів та розумне їх використання буде сприяти успішній протидії впливу внутрішніх та зовнішніх загроз на розвиток країни взагалі.

Список літератури

1. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики [Текст] : закон України N 2411-VI. – [від 01.07.2010 р.].
2. Концепція державної регіональної політики, схвалена Указом Президента України 25 травня 2001 року №341/200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.nau.kiev.ua/nau10/ukr/doc.php?code=341/2001>>.
3. Абалкин, Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение [Текст] / Л. И. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 12.
4. Головченко, О. М. Економічна безпека регіону в гарантування стабільності національної економіки [Текст] : монографія / О. М. Головченко. – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2008. – 399 с.
5. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування

[Текст] : монографія / Л. С. Шевченко [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2009. – 312 с.

6. Жаліло, Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика [Текст] : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2003. – С. 53–87.

7. Ковальов, Д. Економічна безпека підприємства [Текст] / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – № 10. – С. 48–52.

8. Мониторинг экономической безопасности регионов как условие стабильного развития [Текст] / А. И. Татаркин [и др.] ; под науч. ред. акад. РАН А. И. Татаркина, д.э.н. А. А. Кукулина. – Екатеринбург, 2009. – 98 с.

9. Степаненко, А. Оцінка економічної безпеки України та її регіонів [Текст] / А. Степаненко, М. Герасимов // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 39–54.

10. Экономическая безопасность [Текст] : учеб. пособ. / В. А. Богомолов [и др.] ; под ред. В. А. Богомолова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 295 с.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Носова, О.С. Маковоз, 2011.

УДК 338.51:640.432

Н.О. Власова, канд. екон. наук, проф.

І.Ю. Мелушова, канд. екон. наук, доц.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Визначено зміст цінової політики підприємств. Обґрунтовано основні принципи ціноутворення з урахуванням специфіки діяльності підприємств ресторанного господарства.

Определено содержание ценовой политики предприятий. Обоснованы основные принципы ценообразования с учетом специфики деятельности предприятий ресторанного хозяйства.

The essence of enterprises' price policy was determined. The basic principles of pricing taking into account the specific of restaurant business enterprises activity were grounded.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За сучасних умов одним із найбільш динамічних напрямів економічної діяльності який розвивається є ресторанне господарство, що стає причиною достатньо жорсткої конкуренції між кафе, барами та ресторанами. Гостра конкуренція призводить до необхідності повного контролю за рухом товарно-матеріальних цінностей і грошових засобів, мінімізації витрат,